

Inför begravningsgudstjänsten

Ett utvecklingsprojekt för begravningsmusik

LENA PETERSSON

Hur ska rollfördelningen se ut inför och i begravningsgudstjänsten? Hur blir det tydligt att församlingens anställda har huvudansvar för begravningsgudstjänsten och att den är en av församlingens offentliga gudstjänster och inte en privat ceremoni? Hur lyfter vi fram kyrkomusikernas ansvar för musiken i begravningsgudstjänsten? Hur kan vi utifrån en tydlig rollfördelning stärka samarbetet mellan församlingens anställda och begravningsentreprenören? Dessa frågeställningar gav upphov till ett konvent om begravning i Lunds kyrkliga samfällighet år 2002. På konventet, där präster, kyrkomusiker och begravningsentreprenörer möttes, betonades vikten av att begravningen är en gudstjänst och tanken väcktes på att arbeta fram en för samfälligheten gemensam begravningspastoral och en PM för begravningsgudstjänsten. Där grundlades också idén om att spela in CD-skivor med exempel på begravningsgudstjänstens musik: psalmer, instrumentalmusik och sånger. Uppdraget att vara projektledare för arbetet med att konkretisera konventets idéer gick till Lars-Erik Andersson och Johan-Magnus Sjöberg, kyrkoherde respektive kyrkomusiker i samfälligheten.

I denna artikel redogör jag för processen som ledde fram till den mapp med bland annat två CD-skivor som framställdes av Lunds kyrkliga samfällighet. Mappen delas ut på begravningsbyråerna i Lund, i första hand till dem som kommer dit i samband med en anhörigs dödsfall. Jag beskriver innehållet i mappen och jämför med musikförslag som publiceras på hemsidor på webben. Utöver själva mappen, *Inför begravningsgudstjänsten. En gåva från Svenska kyrkan i Lund*,¹

---

¹ Mappen delas ut på begravningsbyråerna i Lund och kan enligt uppgift från projektledningen även fås på pastorsexpeditioner i Lund. Den version jag har

har jag haft tillgång till *Begravningspastoral i Lund* (en särskild pastoral om musiken i begravningsgudstjänsten) och *PM till Lunds präster och kyrkomusiker inför begravningsgudstjänsten*² samt träffat projektledarna för en intervju. Jag har även via mejl inhämtat synpunkter från kyrkomusikerna i Lund, om vilka effekter de ser av detta projekt. I artikeln refererar jag till ”Mappen” när jag avser den konkreta mapp som delas ut, och som utöver CD-skivor innehåller ett texthäfte och ett blad med en kort hälsning. ”Materialet” syftar till mappen inklusive de båda dokument som framställdes inom projektets ram. Intervjun med Lars-Erik Andersson och Johan-Magnus Sjöberg hade formen av ett samtal där det oftast inte gick att särskilja deras respektive åsikter från varandra. Därför hänvisar jag till dem båda som ”projektledning”.

I artikeln kommer jag vid två tillfällen att referera till information på internet. Internet är i vetenskapliga sammanhang ett svårt medium. Samtidigt är det för människor i stora delar av världen idag ett lättanvänt och tillgängligt redskap för den som söker information. Jag har via sökmotorerna Google och AltaVista sökt på ”begravning” samt på ”musik på begravning” respektive ”begravningsmusik”. Bland resultaten har jag valt bort bloggar om särskilda begravningar, liksom artistreklam. Jag har även uteslutit hemsidor för församlingar och samfälligheter, då de när det gäller musik ofta hänvisar till andra hemsidor. Utöver de hemsidor jag använder finns ytterligare några som ger råd om begravningar, dock endast i allmänna ordalag, och enbart ett par av dem ger (enstaka) förslag på musik. De hemsidor jag har studerat närmare hamnar högt på söklistorna och ger mer utförlig information än de jag valt bort.³

---

studerat är producerad år 2011. Axelssons begravningsbyrå hänvisar till mappen: <http://www.axelssons.se/sangochmusik.html>.

² Dokumenten arbetades fram i anslutning till projektet och fastställdes av kyrkoherdarna i Lunds församlingar år 2003 (*Begravningspastoral i Lund*) respektive år 2004 (*PM till Lunds präster och kyrkomusiker inför begravningsgudstjänsten*). Uppgifter per mejl 2012-02-03 av Elisabeth Magyarósi, utredningssekreterare i Lunds kyrkliga samfällighet.

³ Hemsidor jag valt bort: Dahlén, *Begravningsportalen* (enbart kortfattad, allmän information); Aktiva Media Publishing AB, vettochetikett.se samt Engström, *EnglaService* (informationen om ceremonin/gudstjänsten är begränsad); Bluebuck AB, Begravningssidan.se (mycket kortfattade upplysningar, musikförslagen

Jag har under arbetet sett fler infallsvinklar än som kan rymmas i denna artikel. Mappen i Lund har fått efterföljare, bland annat i Alingsås, en jämförelse mellan olika mappar kunde vara intressant.⁴ Inblicken i hur olika hemsidor presenterar begravningens musik och psalmer är en begränsad studie av ett fält (hemsidor om kyrkliga handlingar/livets högtider) som väcker min nyfikenhet. Utgångspunkt för denna artikel är begravningsgudstjänstens musik. Musikens roll i religiösa sammanhang och i relation till teologi är ett stort forskningsfält som jag här endast mycket kortfattat berör.⁵ Eftersom fokus är musiken gick förfrågan via mejl enbart till kyrkomusiker i Lund. Gruppen är inte så stor och undersökningens resultat måste bedömas i relation till detta. En mer omfattande undersökning med inriktning på begravningen som helhet och som utöver kyrkomusiker inkluderade såväl präster som begravningsentreprenörer hade förmodligen tillfört andra perspektiv. Dessa utmaningar får nu ställas åt sidan till förmån för artikelns begränsade uppgift.

De frågor som gav upphov till konventet i Lund är i viss mån allmänna frågeställningar om gudstjänst och gudstjänstutveckling. Tre områden som aktualiseras är musikens betydelse för människor, i synnerhet i riter/religiösa sammanhang; reflektioner över delaktighet i gudstjänsten; och slutligen spänningen mellan det allmänna/församlingsdimensionen och det privata i gudstjänsterna vid kyrkliga handlingar. Innan jag går in på processen i Lund diskuterar jag därför kortfattat dessa frågeställningar. Eftersom projektet endast omfattar Svenska kyrkan är referenserna till texter främst hämtade från sammanhang i Svenska kyrkan, i medvetenhet om att frågorna är aktuella i de flesta kyrkor och kristna samfund, världen över.

---

består enbart av tre psalmer och nio sånger ur populärmusikaliska genrer).

⁴ Svenska kyrkan i Alingsås [Hemsida], fliken "Begravningsmusik".

⁵ I min avhandling ingår ett kapitel om relationen teologi och musik. Petersson 2005, s. 91–113.

Musiken – en gåva för skönhet och relation

Musikens betydelse i gudstjänstssammanhang betonas av såväl teologer som musiker. Anders Ekenberg, själv både kyrkomusiker och teolog, skriver:

Musik är en oersättlig mänsklig uttrycks- och kommunikationsform. Det hör till människan att sjunga och spela, alldeles särskilt i samband med fester, högtider och religiösa riter.⁶

Med hänvisning till såväl Augustinus som Martin Luther skriver Henrik Tobin, organist, forskare och skribent, om musiken i kyrkan. Tobin konstaterar att musiken ofta beskrivs som en gåva från Gud som människor använder för att uttrycka gemenskap med Gud och med varandra. Gåvan medför en förpliktelse, att återspegla den skönhet som kan anas i Guds väsen.⁷ En konsekvens av denna inställning är som jag ser det att kyrkomusikern har ett övergripande ansvar för att musiken i gudstjänster håller hög musikalisk kvalitet, och det oavsett om det är en välkänd psalm, ett konstmusikaliskt stycke eller en sång ur populärmusikalisk genre som framförs. För ett sorgehus kan det finnas olika aspekter på vad som är kvalitet på gudstjänstens musik. Att en närstående musicerar i gudstjänsten ger en typ av kvalitet, som understryker relationsaspekten. Med utgångspunkt från musikens betydelse i samhället och media, där musikalisk kvalitet framhävs på olika sätt, är det rimligt att anta att flertalet anhöriga också ställer krav på hög musikalisk kvalitet hos den musik de önskar till begravningsgudstjänsten.⁸

---

⁶ Ekenberg 1984, s. 12.

⁷ Tobin 2006, s. 59–86.

⁸ Exempelvis tävlingar som ”The Voice” där professionella artister offentligt bedömer och coachar sångare. Se TV4-gruppen, *The Voice Sverige* [Hemsida].

Delaktighet i gudstjänster i allmänhet och särskilt i begravningsgudstjänsten

Delaktighet har från mitten på 1900-talet varit ett honnörsord och ett omskrivet begrepp i litteratur om gudstjänstutveckling och i nya kyrkohandböcker. I ”Centralstyrelsens skrivelse till Kyrkomötet 1986” (CsSkr 1986:2) angående *Den svenska kyrkohandboken I, 1986* konstateras i ett avsnitt om ”Lekmannaaktiviteten”:

... att gudstjänsten formas och genomförs av präst och församling gemensamt är en välkänd reformatorisk tanke som varit vägledande för de senare decenniernas liturgiska utveckling. [...] Allmänt vill Centralstyrelsen understryka vikten av samverkan mellan präst, kyrkomusiker och lekmän i gudstjänstens förberedelser och genomförande.⁹

I kyrkohandboken synliggörs dessa tankar enbart i ett par korta passager i de inledande anvisningarna. Enligt dessa kan lekmän, företrädesvis kyrkvårdar, delta i planering och som medhjälpare biträda prästen i angivna uppgifter: som försångare i vissa liturgiska sånger om prästen inte sjunger, vidare med textläsning, förbön, kollektupptagning och med att bära fram nattvardsgåvorna samt biträda vid utdelandet i den mån de har tillstånd till detta. Detta manifesteras i gudstjänstordningarna genom att det vid dessa moment står ”(P)”, vilket enligt kyrkohandboken betyder ”Präst, kyrkvård eller annan medarbetare”.¹⁰

Det kyrkohandboksarbete som nu pågår i Svenska kyrkan inleds med en teologisk och pastoral reflektion över vad det är att fira gudstjänst i Svenska kyrkan på 2000-talet. I dokumentet ”Teologiska

---

⁹ *Kyrkomötet 1986*, Centralstyrelsens skrivelse 1986:2 angående stadfästande av *Den svenska kyrkohandboken I 1986*, s. 25.

¹⁰ *Den svenska kyrkohandboken I, 1986*, ”Inledning”. Ordningen med tillstånd för att få dela ut nattvard tillkom vid Kyrkomötet 1975 och ersattes i KO 1999 med en paragraf om att alla som tillhör Svenska kyrkan och är döpta får biträda när nattvardsgåvorna delas ut. Se *Kyrkoordning för Svenska kyrkan med kommentarer och angränsande lagstiftning*, s. 302.

grundprinciper” ägnas ett avsnitt åt ”Delaktighet och ansvar”. Där diskuteras begreppet delaktighet utifrån tanken om att alla ska ges möjlighet att delta i lovsång och bön, att ta till sig bibeltexter, dela med sig i kollekten och så rustas för tjänst i vardagen. Därutöver kan en del av dem som samlats ha särskilda uppgifter i gudstjänsten. Den grundläggande innebörden i begreppet delaktighet beskrivs som:

att gudstjänstdeltagarna möts som myndiga, bedjande och sökande människor i relation med varandra och med Gud. [...] Den praktiska delaktighet som består i att gudstjänstfirarna får särskilda uppgifter i gudstjänsten bör därmed inte överskugga att delaktighet också till exempel handlar om att uppleva respekt, att känna igen människor, att kunna sjunga med i sångerna, att känna igen gudstjänstens perspektiv och att ha inflytande över gudstjänsten.¹¹

I nuvarande kyrkohandbok görs å ena sidan ingen markering av att delaktighet enbart handlar om det som benämns ”Den allmänna gudstjänsten” och att anvisningarna inte skulle omfatta gudstjänsterna under rubriken ”De kyrkliga handlingarna”.¹² Å andra sidan tar anvisningarna, utöver textläsning och bön, främst upp moment som förekommer i de allmänna gudstjänsterna. För gudstjänster knutna till de kyrkliga handlingarna gäller delvis olika förutsättningar för delaktighet. I dopgudstjänsten och vigselgudstjänsten anges vid några moment att medhjälpare, föräldrar/faddrar alternativt brudparets vänner kan läsa en bibeltext eller be, vilket markeras i gudstjänstordningen med ett ”(P)”. I begravningsgudstjänsten finns inte ett enda ”(P)” och ingen information om att någon annan än prästen kan läsa en bibeltext eller be begravningsbönen. I anvisningstexten finns möjligen en öppning för detta då där anges att mycket av det som hör samman med begravningen faller inom det pastoralala handlandet och därmed ska präglas av en betydande frihet.¹³ I den lärobok som

---

11 *Teologiska grundprinciper för arbetet i 2006 års kyrkohandboksgrupp*, s. 24.

12 *Den svenska kyrkohandboken I*, 1986, ”Inledning”.

13 *Den svenska kyrkohandboken I*, 1986, ”Begravning” (s. 292 i 2010 års upplaga).

använts vid pastoralinstituten det senaste decenniet förordas att anhöriga eller andra medarbetare, främst diakonen, kan vara aktiva i begravningsgudstjänsten.¹⁴ Det är tveksamt om lärobokens uppfordran fått något genomslag. Redogörelser från studenter som varit på VFU (verksamhetsförlagd utbildning) visar att det endast undantagsvis är någon annan än prästen (eller möjligen prästkandidaten) som läser bibeltexter, leder bön eller något annat moment i begravningsgudstjänsten. Om anhöriga varit aktiva, utöver att delta i psalmsång och bön, har det varit med musikaliska inslag, alternativt med tal eller diktläsning i samband med avskedet.¹⁵

Offentlig gudstjänst eller privat ceremoni?

Den andra frågan som aktualiseras är spänningen mellan att betrakta begravningsgudstjänsten som en del av församlingens offentliga gudstjänstliv eller som en privat ceremoni för de närmast anhöriga och andra inbjudna, och vilka konsekvenser detta får för utformningen. Enligt projektledningen var en av de grundläggande tankarna bakom konventet och det material som senare framställdes att värna och betona begravningen som gudstjänst. Detta återspeglas i begravningspastoralen där det inledningsvis konstateras att ”En gudstjänst vid en kyrklig handling är en gudstjänst i samma mån som andra gudstjänster”.¹⁶ Utläggningen av detta inleds med det formella konstaterandet att Kyrkoordningens texter om gudstjänst gäller även för begravningsgudstjänsten. Därefter preciseras vad detta betyder: att tron ska få näring av evangeliet; att församlingen nalkas Gud i bön i lovsång; att de ord som används ska föra vidare från den döde och de

---

14 Ellverson 2003, s. 320–337. Kyrkomötet avslag år 2009 två motioner som ville öppna för diakoner att leda vigsel- och begravningsgudstjänster respektive tydliggöra diakonernas medverkan i dessa gudstjänster. Läronämnden påpekar i sitt yttrande över motionerna att Svenska kyrkan har ett karitativt diakonat samt att de gudstjänster som de kyrkliga handlingarna utgör är knutna till prästens särskilda förkunnelseansvar. *Kyrkomötet 2009*, Protokoll § 91, s. 49 samt Gudstjänstutskottets betänkande 2009:3, s. 3 och s. 6.

15 VFU-rapporter från prästkandidater som gått Pastoralteologiska kurser. Rapporterna arkiveras på Svenska kyrkans pastoralinstitut i Lund.

16 *Begravningspastoral i Lund*.

sörjandes situation till att bära evangeliet; samt att ”därför ska den musik som spelas och sjungs vara uttryck för mötet med Gud i bön och tacksägelse, lovsång, klagan och förundran.”¹⁷

Enligt de urvalskriterier jag tidigare redovisat har jag sökt på hemsidorna efter aspekter på begravningen som gudstjänst utifrån begravningspastoralens intention. Hemsidan *Den sista vilan*¹⁸ har en lång lista med uppslagsord men använder inget av orden gudstjänst, ceremoni eller akt. Fliken ”Program för begravning – Begravningsprogram” innehåller en beskrivning av fördelarna med ett program och där ges ett exempel på hur ett sådant kan se ut. Programmet överensstämmer delvis med ordningen för begravningsgudstjänst i *Den svenska kyrkohandboken*. Momenten ”Bibelord och bön” samt ”Välsignelse”, som enligt programmet ska framföras av präst, signalerar sannolikt ”gudstjänst” för flertalet läsare. Till skillnad från begravningsgudstjänsten i Svenska kyrkans ordning ingår även momentet ”Dikt och kärlekensband[!]”, som enligt programmet prästen kan läsa.¹⁹ En annan flik på denna webbsida är ”Ordna egen begravning”. Där betonas vikten av att utforma begravningen personligt, att detta kan innebära många och delvis svåra val och att en arrangör kan hjälpa till med anvisningar och att fatta beslut om detaljer. Möjligheten att vara i en kyrka eller ett kapell framställs som ett alternativ.²⁰ På hemsidan för Sveriges Begravningsbyråers Förbund (SBF) går det att via fliken ”Planera begravning” få information om ”Kristen begravning enligt Svenska kyrkans ordning”.²¹ Efter en kommentar om att ordningen är fastställd men kan kompletteras följer en uppställning i rubrikform av begravningsgudstjänsten ur *Den svenska kyrkohandboken*, med några enstaka förklarande meningar. På denna hemsida används utöver be-

---

17 *Begravningspastoral i Lund*.

18 Virtuellt Media i Sverige AB, *Den sista vilan* [Hemsida].

19 Virtuellt Media i Sverige AB, *Den sista vilan*, länken ”Begravningsprogram” (leder till fliken ”Program för begravning – Begravningsprogram”. Ordet ”kärlekensband” som används på denna sida har jag inte träffat på tidigare.

20 Virtuellt Media i Sverige AB, *Den sista vilan*, länken ”Arrangera begravning” (leder till fliken ”Ordna egen begravning”).

21 Sveriges Begravningsbyråers Förbund [Hemsida].

gravning orden ceremoni och akt, och i en rubrik talas om agenda.²² I den inledande texten konstateras att uppgiften som ligger framför SBF är ”att fortlöpande ta fram produkter och tjänster som underlättar för alla som vågar och vill sätta en mer personlig prägel på en begravning.”²³ Hemsidan för ”Arcus Familje & Begravningsbyrå” ger under rubriken ”Begravningsguide” råd inför begravningen under en lång rad flikar. Orden val, välja och personligt är frekventa i texterna, liksom ordning och ceremoni. I samband med förslag på sånger och musik konstateras att ”Begravning i Svenska kyrkan har sin grund i gudstjänstordningen”, däremot anger inte texten vad detta innebär.²⁴ Fonus har en omfattande hemsida med möjlighet att beställa begravning via nätet. Via en länk ges information om ceremonier i olika samfund. Under fliken ”Planera” ligger webbverket *Begravningsplaneraren* och där används som rubrik ”Ceremonin” för det som enligt hemsidan är ”den del av begravningen då vi tar avsked av den avlidne.”²⁵ På Svenska kyrkans hemsida används utöver ordet begravningsgudstjänst även rit och akt. I ingressen konstateras att ”Den kristna riten för att säga farväl och tacka för en människa är en gudstjänst” och där anges att begravningsgudstjänstens syfte sträcker sig längre än till ett avsked, den är dessutom en möjlighet för anhöriga att hämta kraft.²⁶

Av studiet av hemsidorna (undantaget Svenska kyrkans) får jag intrycket att det huvudsakliga syftet för arrangörer/hemsidornas aktörer är att hjälpa anhöriga utforma en begravning som är personlig och unik. Fokus är minnet och avskedet av den döde och utöver detta poängteras vikten av att följa den avlidnes eventuella önskemål. Ordet gudstjänst används mycket sparsamt och de aspekter på begravningsgudstjänsten som nämns i Begravningspastoralen är endast synliggjorda i den mån en gudstjänstordning i någon form presenteras.

---

22 Sveriges Begravningsbyråers Förbund [Hemsida], fliken ”Planera begravning”.

23 Sveriges Begravningsbyråers Förbund [Hemsida], fliken ”Trender och tendenser”.

24 Arcus Familje & Begravningsbyrå, *Begravningsguiden* [Hemsida].

25 Fonus, *Begravningsplaneraren* [Hemsida], fliken ”Före ceremonin”.

26 Svenska kyrkan [Hemsida], fliken ”Begravning”.

På Svenska kyrkans hemsida är gudstjänstaspekterna tydliga. Utöver en hänvisning till begravningslagen om hänsyn till den avlidnes önskemål hittar jag däremot knappast något som lyfter fram möjligheterna att utforma begravningsgudstjänsten personligt och unikt. Betoningen ligger här på det stöd Svenska kyrkan kan och vill vara samt på de anhörigas och prästens gemensamma planering av begravningsgudstjänsten. Hemsidan innehåller också texter om bland annat sorgens yttringar och om tron på en uppståndelse.²⁷

Det är rimligt att anta att hemsidorna i allmänhet vill vända sig till en bred publik som omfattar både dem som tänker sig en kristen eller på annat sätt religiös begravning och dem som vill ha ett icke-religiöst alternativ. De samlande orden för detta är ceremoni eller akt, medan eventuella aspekter av gudstjänst endast synliggörs i förslag på ordningar, t.ex. relaterade till kristen begravning. Jämförelsen synliggör en utmaning för Svenska kyrkan, att utveckla begravningsgudstjänsten med ambitionen att hitta möjligheter att bejaka människors längtan efter det unika och personliga och se detta, liksom önskemål om att få vara delaktiga i planeringen av en anhörigs begravning, som något positivt. En parallell utvecklingsprocess är ett arbete med att lyfta fram de aspekter av gudstjänst som nämns i Begravningspastoralen.

En omfattande process

I samtalet med projektledarna betonar dessa att det viktigaste i processen var de gemensamma samtal som fördes om begravningsgudstjänsten och de överenskommelser om förhållningssätt som skrevs utifrån samtalen: *Begravningspastoral i Lund* (för musik) och *PM till Lunds präster och kyrkomusiker inför begravningsgudstjänsten*. Mappen med exempel på begravningsgudstjänstens musik är närmast en konsekvens av samtalen och överenskommelserna. Utöver de två i projektledning har även övriga kyrkomusiker och kyrkoherdar i Lunds samfällighet varit involverade i arbetet, såväl med innehållet i mappen som med de båda dokumenten.

---

²⁷ Svenska kyrkan [Hemsida], fliken "Begravning".

Den första meningen i *Begravningspastoral i Lund* fastslår att kyrkliga handlingar är gudstjänster och anger inriktningen på dokumentet. Pastoralen består av en inledande text som med hänvisning till Kyrkoordningen allmänt beskriver begravningsgudstjänstens karaktär (se ovan). Därutöver finns sex punkter som tar upp församlingens ansvar inför och i gudstjänsten med fokus på det som rör musiken i gudstjänsten. I pastoralen konstateras att det är församlingen som ansvarar för begravningsgudstjänstens utformning och att det är angeläget med en snabb kontakt mellan anhöriga och präst/musiker, som ett led i församlingens uppgift att "samtala med anhöriga om begravningsgudstjänstens musikaliska och liturgiska utformning". Det är enligt dokumentet präst/musiker som i samråd med anhöriga bestämmer vilken musik och vilka psalmer som ska ingå i begravningsgudstjänsten. Om de anhöriga önskar att det ska förekomma instrumentalmusik eller sång och vill ha hjälp med att hitta solister ska kyrkomusikern erbjuda sig att engagera solister. De sista punkterna tar upp att präster och musiker i samråd med anhörig avgör om den önskade musiken ska spelas vid minnestund, vid ett privat avsked eller i begravningsgudstjänsten samt att kyrkomusikerna i Lunds samfällighet, för att kunna erbjuda såväl bredd som hög kvalitet på musiken i begravningsgudstjänsten, är "beredda att göra orgelpallsbyte".

I *PM till Lunds präster och kyrkomusiker inför begravningsgudstjänsten* konkretiseras överenskommelserna i begravningspastoralen. Fokus ligger på kontakten med de anhöriga och på ansvarsfördelning mellan församlingens anställda och begravningsentreprenörer och mellan präster och kyrkomusiker. Inledningsvis konstateras att mappen lämnas till de anhöriga på begravningsbyrån eller på församlingsexpeditionen och att den är en gåva från Svenska kyrkan, tänkt att underlätta för de anhöriga att välja musik till begravningsgudstjänsten. Det slås fast att det är prästen som utifrån de anhörigas önskan tar initiativ till att etablera en kontakt mellan kyrkomusikern och de anhöriga. Har de anhöriga, t.ex. genom den dödes önskningsarkiv, förslag på musik redan vid första mötet med prästen ska kyrkomusikern inte på eget initiativ ta kontakt utan får i dessa fall önskemål om musik av tjänstgörande präst.

Återkommande poängteras att de anhörigas önsknings är utgångspunkten. Kyrkomusikerns ansvar i de fall sorgehusen önskar solist/solister preciseras. Det betonas att kyrkomusikern aldrig får tvinga på ”eller ens föreslå att extra musik skall förekomma”. Vidare understryks att den uppgjorda solistlistan inte är till för att utestänga någon utan är tänkt att vara ett hjälpmedel för kyrkomusikern att hitta rätt solist i förhållande till den aktuella musiken. I PM framhålls att kyrkomusikern inte ska neka att ackompanjera solister som engagerats av de anhöriga eller av begravningsentreprenören. I en punkt noteras de ekonomiska överenskommelser som samfälligheten har med solister och vikten av att meddela de anhöriga om detta. I dokumentet fastslås också att om tvister uppstår är det tjänstgörande präst i samråd med sin kyrkoherde som bestämmer. Sista punkten lyder: ”Kyrkomusikern får inte gå in i själavårdande samtal med sorgehuset!”²⁸

Det som inte explicit står men som jag ser som en utgångspunkt för denna PM är kännedom av och bejakande av människors önskemål att berika begravningen med musik utöver det som ingår i begravningsgudstjänsten. Punkterna i PM behandlar såväl vikten av ett seriöst förhållningssätt till de anhöriga och deras eventuella önskemål som församlingens/kyrkomusikerns ansvar för musiken i gudstjänsten. Samfälligheten har också strävat efter att bistå de anhöriga med de ekonomiska överenskommelser som detta kan innebära. Däremot ifrågasätts inte att inhyrda (professionella) musiker ska ha betalt för att medverka. Jag ser detta som en respekt för den utbildning och yrkeserfarenhet dessa solister har och lika naturligt som att präster, vaktmästare och kyrkomusiker får betalt.

Klingande musik på CD

I Lunds samfällighet träffas kyrkomusikerna regelbundet och det var på ett av dessa möten som idén om en CD med inspelad musik till begravningsgudstjänsten första gången nämndes. Tanken var att presentera hur det kan låta på begravningsgudstjänster i Lund genom att

---

²⁸ Fetstil och utropstecken i enlighet med dokumentet.

spela in musiken med kyrkomusiker, instrumentalister och sångare som är aktiva i Lunds samfällighet. Efter konventet presenterades konceptet för Kyrkonämnden som anslog medel till projektet. Projektledningen samlade kyrkomusikerna i Lund och påbörjade det inte helt enkla arbetet med att välja vilka psalmer, instrumentalstycken och sånger som skulle finnas med. Syftet var att lyfta fram musik som passar i en begravningsgudstjänst och samtidigt bredda utbudet såväl när det gäller vilka psalmer som kan användas på begravningsgudstjänsten som genremässigt för musiken i gudstjänsten. Det yttersta ansvaret låg på projektledningen men i processen fick förutom kyrkomusikerna även kyrkoherdar samt ytterligare några chefer i Lunds kyrkliga samfällighet ge synpunkter. Den första versionen blev enligt projektledningen konstmusikaliskt inriktad medan den tredje, nyligen tryckta varianten, är musikaliskt bredare.

Inspelningarna är gjorda i ett begravningskapell i Lund. Kyrkomusikerna som spelat in orgelmusiken har gjort detta anonymt, för att motverka konkurrens dem emellan. Instrumentalisterna och sångarna är namngivna, samlat under "Medverkande". Dessa utgör kärnan i den lista på cirka 50 sångare och musiker som Lunds samfällighet skriver avtal med angående deras medverkan på begravningsgudstjänster. Avtalen innebär en överenskommelse om en standardersättning. Församlingen betalar musikerna och fakturerar därefter dödsboet. Tillvägagångssättet underlättar både för de anhöriga som inte behöver förhandla med solister om ersättning och för solisterna som automatiskt får sitt arvode.

Mappen innehåller utöver CD-skivorna ett texthäfte samt ett blad med en hälsning från Svenska kyrkan i Lund. Allt är samlat i ett specialdesignat konvolut i hårdpapp. Konvolutet, skivorna, texthäftet och hälsningen har alla akvarellmålningar med strandmotiv som dekoration.²⁹ I hälsningen betonas att Svenska kyrkan vill vara ett stöd i förberedelserna inför begravningsgudstjänsten dels genom mappen, dels genom ett personligt besök, och att man vill lyssna på de

---

29 Signaturen "ela" på akvarellerna står för Eva-Lisa Lennartsson som tidigare arbetade som pedagog i Lunds Domkyrkoförsamling.

anhörigas önskemål. Därefter kommenteras kortfattat psalmerna och musikens funktion i begravningsgudstjänsten och avsikten att genom CD-skivorna ge anhöriga ett hjälpmedel i planeringen. Samtidigt betonas att det självklart är möjligt att välja andra psalmer och att prästen kan bidra med fler förslag i samtalet om gudstjänsten. Solosång och instrumentalmusik kan enligt bladet berika gudstjänsten, men det är de anhöriga som väljer om det ska ingå eller ej. Möjligheten att få samtala med en kyrkomusiker om musiken och få hjälp med att engagera solister framställs som ett erbjudande och det nämns att solistiska insatser utöver inledande och avslutande orgelmusik innebär en extra kostnad.³⁰

I mappen ingår två CD-skivor, den ena med exempel på orgelmusik tillsammans med annan solistisk musik och den andra med inspelning av ett antal psalmer. Samtliga musikexempel består av drygt en minuts musik och på CD-skivan med psalmer sjungs en eller två verser på varje psalm. Anledningen till att musikexemplen är korta är enligt projektledningen att CD-skivorna inte ska kunna användas som ersättning för levande musik. I texthäftet listas den inspelade musiken och där ges dessutom förslag på ytterligare sånger och instrumentalmusik. Texthäftet innehåller texterna (i sin helhet) till de 31 psalmer som finns i klingande exempel och ger därutöver förslag på 16 psalmer med nummer och rubrik.³¹

CD-skivan med musik inleds med 17 exempel på orgelmusik. Efter fem korta avsnitt av Bach vidgas repertoaren till att omfatta såväl Buxtehude och Pärt som Lennon/McCartney och Clapton. Efter ett pianostycke (Petersson-Berger) följer 15 exempel på sånger från olika tider och i skiftande musikaliska stilar. Schuberts "Ave Maria" inleder följd av Bach, "Bist du bei mir". Bland mer nutida kompositioner kan nämnas "Som en bro över mörka vatten" (Simon/Arenhill), "Håll mitt hjärta" (Hallström/Andersson/Skifs) och "Ljuset" (Afzelius).

---

³⁰ *Inför begravningsgudstjänsten*, hälsningsbladet.

³¹ Texthäftet innehåller ett par korrekturfel. I innehållsregistret anges "O Kriste, du som ljuset är", psalm 185, men på skivan framförs "Bliv kvar hos mig", psalm 189, och denna psalm som återfinns i texthäftet. Dessutom ingår "Det finns djup i Herrens godhet", psalm 285, både bland de psalmer som framförs på CD och på listan över "Fler förslag på psalmer".

Sångerna ackompanjeras som regel på orgel eller piano, någon enstaka sång ackompanjeras på gitarr och två sånger framförs a cappella. Denna CD innehåller också exempel på instrumentalmusik, främst framförd på tvärflöjt ("Pavane" av Fauré, "Epilog" av Larsson m.fl.). Efter ett stycke vardera för cello och violin följer två kompositioner av Ellington framföra på tenorsax och avslutningsvis "Anthem" av Andersson/Ulvaeus, på trumpet. Samtliga instrumentalister ackompanjeras på orgel. De konstmusikaliska kompositionerna dominerar i avdelningen med solistisk instrumentalmusik medan flertalet av sångerna är hämtade ur andra genrer.

På CD-skivan med psalmer ges smakprov på 31 psalmer, framförda av en sånggrupp till orgelackompanjemang. Hälften av psalmerna är hämtade ur den ekumeniska delen (de 325 första psalmerna) av *Den svenska psalmboken*. Sex psalmer är hämtade ur den senare delen av *Den svenska psalmboken*, fyra ur det psalmtillägg som tagits fram av Verbum och EFS och fyra exempel är ur *Psalmer i 2000-talet*. Drygt en tredjedel är psalmer som kan betraktas som välkända eller åtminstone kända i begravnings-sammanhang. Till dessa räknar jag till exempel "Blott en dag" och "Bred dina vida vingar".³² Enligt projektledningen var det ett medvetet val att inte ta med alla av de mest frekventa psalmerna som kanske redan är kända. De nämns istället i listan "Fler förslag på psalmer", där till exempel "Härlig är jorden", "Oändlig nåd" och ett par av sommarpsalmerna ingår.³³ I urvalet som hämtats ur psalmtillägget och *Psalmer i 2000-talet*, ingår nyare psalmer vars texter mer specifikt än de äldre psalmerna innehåller ord och fraser som kan

---

32 Bedömningen av vad som är en välkänd begravningspsalm och vilka psalmer som räknas till denna kategori skiftar förmodligen både geografiskt och över tiden. I sin avhandling "*Gå vi till paradis med sång*" har Anna Evertsson ur en undersökning av Göran Gustafsson från 1997 om begravningsgudstjänsten gjort en sammanställning på vilka psalmer som förekom mest frekvent i begravningsgudstjänster. De fem första psalmerna i hennes lista är: "Härlig är jorden", "Blott en dag", "Bred dina vida vingar", "Vart jag går i skogar berg och dalar" samt "Det finns djup i Herrens godhet". Undersökningen gjordes för snart 15 år sedan, ändå stämmer listan väl överens med de psalmer som anges som vanligast i en artikel av Lars Eric Axelsson från 2006. Se Evertsson 2002, s. 51–52; Axelsson 2006, s. 155–157; *Den svenska psalmboken med tillägg*.

33 *Den svenska psalmboken med tillägg*, nr 297 respektive nr 231.

identifieras med den som har dött. En text handlar om ett barn som dött ("Du lilla barn")³⁴, en annan om någon som gått bort "mitt i livet" ("Det är tyst och tomt").³⁵

Musiken på CD-skivorna har en karaktäristisk kyrkorumsklang. Under förutsättning att de rekommenderade musikerna anlitas är sannolikheten stor att det låter likadant under gudstjänsten som på CD-skivan, och CD-skivan med psalmer ger ett realistiskt exempel på hur psalmen kan låta i ett gudstjänstssammanhang med en församling där åtminstone några sjunger.

Musikexempel på internet

Utifrån antagandet att många idag väljer internet som informationskälla inför en begravning är det motiverat att jämföra CD-materialet med hur musik vid begravning presenteras på webbsidor. Nedan ger jag först en schematisk översikt av musikförslag på de hemsidor jag tidigare har hänvisat till. Utöver dessa har jag här tagit med hemsidan "kyrkomusik.se", producerad av Hans Agrell.

SVERIGES BEGRAVNINGSBYRÅERS FÖRBUNDS HEMSIDA:

– Fliken "Musik": Drygt 150 titlar, inklusive ljudfiler, endast solistisk musik (inklusive två psalmer: "Blott en dag" och "Närmare Gud till dig"). Allt framförs instrumentalt på en liten orgel, oavsett om det är en konstmusikalisk komposition eller om det är sånger hämtade ur populärmusiken.

KYRKOMUSIK.SE:³⁶

– Fliken "Musik vid begravning": Cirka 200 titlar med klingande exempel på musik inklusive någon enstaka psalm ("Ovan där", "Tryggare kan ingen vara"). Drygt hälften är konstmusikaliska kompositioner, övriga exempel är från andra genrer. Allt framförs instrumentalt på en liten orgel.

---

³⁴ *Den svenska psalmboken med tillägg*, nr 796, text av Murray.

³⁵ *Psalmer i 2000-talet*, nr 842, text av Hesslefors Persson.

³⁶ Hans Agrell, *Kyrkomusik.se* [Hemsida].

– Fliken ”Lyssna till psalmer”: Cirka 80 ljudfiler med psalmer (inklusive någon annan melodi) framförda på orgel (utan sång). Psalmerna riktar sig till såväl dop och vigsel som till begravning och endast ett fåtal kan kategoriseras som begravningspsalmer.

DEN SISTA VILAN:³⁷

– Fliken ”Begravningsmusik”, rubriken ”Lista på populär musik till begravning”: Innehåller 25 titlar med musik företrädesvis av nutida kompositörer och med länkar till webbplatsen YouTube under respektive titel.

– Fliken ”Begravningsmusik”, rubriken ”Psalmmusik”: En kort lista på nio välkända begravningspsalmer, av vilka sex är möjliga att lyssna på via en länk till YouTube och ett videoklipp med psalmen framförd av en kör eller av en sångartist med ackompanjering.

– Fliken ”Begravningsmusik, rubriken ”Inledning och avslutningsmusik på orgel i kyrkan”, länkar till hemsidan ”kyrkomusik.se”, se ovan.

FONUS

presenterar musiken inom ramen för webbverktyget

Begravningsplaneraren:³⁸

– Fliken ”Ceremonin”: De två rubrikerna ”Inledningsmusik” respektive ”Avslutningsmusik” visar sig vara i princip samma lista med cirka 150 orgelstycken, möjliga att lyssna på. Listan innehåller såväl konstmusik som folk- och populärmusik.

– Fliken ”Ceremonin”, rubriken ”Extra musik och sång”: Cirka 100 verk av skiftande slag, instrumentalmusik i olika stilar framförd på fiol, flöjt, cello samt ”kvinnlig” eller ”manlig” sång, allt till orgelackompanjering. Inga exempel på psalmer.

---

³⁷ Virtuellt Media i Sverige AB, *Den sista vilan* [Hemsida].

³⁸ Fonus, *Begravningsplaneraren* [Hemsida].

SVENSKA KYRKANS HEMSIDA:

– Fliken ”Psalmer [för begravning]”:³⁹ En lista med 21 psalmer, med nummer och rubriker. Tre av psalmerna är ur psalmtillägget, övriga är hämtade från den ekumeniska delen av *Den svenska psalmboken*, ingen av psalmerna i *Psalmer i 2000-talet* ingår i urvalet. Inga ljudfiler eller hänvisning till klingande exempel och inga förslag på övrig musik.

(Arcus Familje- och Begravningsbyrås hemsida *Begravningsguiden* har inga musikkförslag utan länkar till SBF.)

En jämförelse mellan mappen *Inför begravningsgudstjänsten* och den solistiska musik som presenteras på hemsidorna visar att ett antal kompositioner förekommer på såväl CD-skivorna i mappen som på Fonus och Sveriges Begravningsbyråers Förbunds hemsidor liksom på sajten *Kyrkomusik.se*.⁴⁰ Bland de konstmusikaliska kompositionerna är Bach representerad med ”Adagio i a-moll” samt ”Jesu bleibet meine Freude”, vidare ingår ”Träumerei” av Schumann och ”Epilog” av Larsson i alla dessa samlingar. Även en del nyare kompositioner (från 1900- och 2000-talet) och sånger ur populärmusiken förekommer såväl på CD-skivorna som på ovanstående webbsidor: ”Cavatina” (Myers), ”Almighty God” samt ”Come Sunday” (Ellington), ”Bön” (Leijon), ”Tears in Heaven” (Clapton), ”Tröstesvisa” (Andersson), ”Koppången” (Moraeus), ”Yesterday” (McCartney/Lennon), ”Bridge Over Troubled Water”/”Som en bro över mörka vatten” (Simon, svensk text av Arenhill) samt Håll mitt hjärta (Hallström/ Andersson/Skifs). Några av musikexemplen på CD-skivan i mappen finns inte med på någon eller endast på en av hemsidorna, bland annat stycken av Faure, Pärt, Sting, Cohen och Afzelius. På CD-skivorna, liksom på Fonus hemsida, framförs musiken på olika angivna instrument och sångerna sjungs, i en miljö

---

³⁹ Svenska kyrkan [Hemsida]: ”Begravning”/”Psalmer och bibeltexter”/”Psalmer”.

⁴⁰ Urvalet på hemsidan *Den sista vilan* är litet och genom hänvisningen till YouTube av en annan karaktär och därmed inte jämförbart.

och på ett sätt som påminner om gudstjänstsituationen, vilket är en fördel för dem som ska välja musik.

Psalmer förekommer mycket sparsamt på hemsidorna och förutom att hemsidan *Den sista vilan* länkar till YouTube framförs psalmer instrumentalt på orgel. På Svenska kyrkans hemsida presenteras varken texter eller klingande exempel. När det gäller psalmer tillför såväl texthäftet som CD-skivan i mappen viktiga dimensioner, genom att psalmexterna i sin helhet presenteras och att det är möjligt att lyssna på psalmen med sång. Urvalet av psalmer i mappen är dessutom mer omfattande och bredare än på samtliga hemsidor. Även om psalmvalet i slutändan stannar vid någon av de äldre välkända psalmerna är ambitionen att ha med flera nyskrivna psalmer lovvärd. I sorgprocessen kan dessa texter med sin nutida tros- och livstolkning låna ord och uttryck till människors sorg och saknad, längtan och förhoppningar med ett för de anhöriga igenkännbart språk. Något förvånande är det därför att ingen av psalmerna i *Psalmer i 2000-talet* finns med bland förslagen på Svenska kyrkans hemsida och att inga psalmtexter publiceras där.

Effekter av projektet

Vad har då detta projekt inneburit för begravningsgudstjänsterna i allmänhet och musiken i synnerhet? Projektledningen anger flera positiva effekter. Kvalitén på musiken i begravningsgudstjänsten har höjts och stilmässigt breddats. Musiken och sångerna framförs oftare av någon som är kompetent på den efterfrågade musikstilen. Psalmvalen har breddats och nya psalmer kommer tidigare in i begravningsgudstjänsten. En bidragande orsak till detta är det bifogade texthäftet, då anhöriga inte alltid har (nya) psalmböcker tillgängliga i hemmen. Projektledningen ger också exempel på att anhöriga har lyssnat på musiken på CD-skivorna redan inför första mötet med begravningsprästen. Det har även förekommit att personer har använt sig av mappen och fört in önskemål om musik till den egna begravningen i Vita arkivet.

Helt problemfritt har inte projektet varit. Ett initialt bekymmer var att vikarierande präster och musiker inte fick information inför samtal

och möten med anhöriga. En annan svårighet, som projektledningen förutsåg, var att kyrkomusiker i allmänhet inte är vana vid att ringa upp och samtala med anhöriga inför en begravning. I samband med att materialet skulle introduceras arrangerades därför en fortbildning för kyrkomusiker i samtalsmetodik. Där betonades att det inte var fråga om själavård utan om ett samtal om musikval. Projektet är också relativt kostsamt. Lunds samfällighet står för alla kostnader och mappen delas ut gratis.⁴¹

Projektledning upplever numera att stödet från begravningstreprenörerna är totalt. Som en bieffekt har de hört präster och kyrkomusiker uttrycka att samarbetet dem emellan har förbättrats och det finns en samstämmighet om vikten av att värna och utveckla begravningsgudstjänsten. De dokument som togs fram inom ramen för projektet gäller än i dag.

Per mejl har jag tillskrivit kyrkomusiker med tjänst i Lunds samfällighet samt ett par som nyligen gått i pension. Huvudfrågorna gällde vilka effekter de upplevde att projektet har haft.⁴² Jag har fått svar av nio kyrkomusiker, varav två inte svarat på frågorna utan angett att de i sina tjänster inte spelar på någon eller endast på ytterst få begravningar. Att dra alltför generella slutsatser utifrån sju svar är givetvis vanskligt, redogörelsen nedan måste läsas utifrån undersökningens förutsättningar.

När det gäller psalmvalet säger fem av kyrkomusikerna att det bredare alternativt blivit mer varierat, varav en påpekar att det inte förändrats så mycket som vederbörande önskat. En kyrkomusiker ger uttryck för uppfattningen att anhöriga nu tittar mer på texterna och inte enbart väljer psalmer de kände till sedan tidigare, ytterligare en anser

---

41 Enligt projektledningen var hela kostnaden för en tryckning ca 130 000:- inklusive rättigheter, inspelning, redigering etc. Denna omgång räckte i 3–4 år.

42 Följande frågor ställdes: Vilka är enligt din mening effekterna av att ovanstående projekt? Har det som du ser det påverkat önskemålen av psalmer/övrig musik vid begravningsgudstjänsterna? Har det, utifrån din horisont, haft någon betydelse för anhöriga vid begravningsgudstjänster? Hur? Har det medfört något för musiken vid begravningsgudstjänster i stort? Har det haft någon betydelse för samverkan mellan präst/kyrkomusiker och/eller kyrkomusiker i Lund emellan? Har du några övriga synpunkter?

att psalmvalen verkar mer genomtänkta. En kyrkomusiker har inte upplevt så stor skillnad utan menar att det fortfarande är "ljusa" psalmer med välkända melodier som efterfrågas. Angående gudstjänstens övriga musik säger sex av dem som svarat att CD-skivorna enligt deras uppfattning har varit till hjälp för de anhöriga i val av instrumentalmusik och solistisk sång/musik och fem av dem menar att det skett en breddning av repertoaren. Två av dessa påpekar att breddningen av solistisk musik är större än breddningen av psalmrepertoaren. En kyrkomusiker har fått direkta önskemål om orgelmusik som refererar till CD-skivan ("vi vill ha nr 1 på skivan som ingångsmusik"). En av de svarande har upplevt att anhöriga missförstått mappens syfte och antagit att de endast kunde välja bland den musik som presenterades där. Fyra kyrkomusiker anser i motsats till detta att musikexemplen i materialet har uppfattats som rekommendationer och därigenom gett upphov till mindre ängsliga musikval eller inspirerat till önskemål om musik som inte finns med på CD-skivorna. En kyrkomusiker menar att repertoaren har utvidgats framförallt åt det populärmusikaliska hållet, medan önskemål ur den klassiska orgelrepertoaren minskat: "fler 'Mio min Mio' och färre 'Gammal fäbodpsalm'".

Tre av dem som svarat anser att begravningsgudstjänsterna i sin helhet är mer genomtänka alternativt välplanerade än tidigare och tre har uppfattat att det är positivt för de närmast anhöriga att de kan lyssna på CD-skivorna i lugn och ro, eventuellt tillsammans med andra närstående, gå igenom materialet och upptäcka vilken bredd som är möjlig. En av de svarande påpekar att projektet medfört en större arbetsbörda för kyrkomusiker. Tre av kyrkomusikerna anser att projektet som helhet har inneburit goda samtal om begravningsgudstjänsten och bättre samverkan mellan präster och kyrkomusiker. En av dessa påminner om behovet av att hålla dialogen levande och att inkludera begravningsentreprenörerna i samtalet. En kyrkomusiker hoppas att projektet kan medverka till att behovet av inspelad musik minskar.

Slutsatser

Efter att ha studerat materialet samt fått svar på frågor om projektet från såväl projektledningen som av kyrkomusiker i Lund kan jag (med reservation för att gruppen kyrkomusiker var liten) i huvudsak urskilja tre sätt där projektet har påverkat situationen i Lunds kyrkliga samfällighet.

För det första har anhöriga inför en begravning fått ett ändamålsenligt hjälpmedel för att kunna delta i planeringen av musiken vid begravningsgudstjänsten. De har fått ett rådrum då de kan överväga sina musikaliska önskemål och de erbjuds en möjlighet till kontakt med kyrkomusikern för samtal om musiken. Därmed ökar möjligheten för de anhöriga att vara delaktiga i planeringen av begravningsgudstjänsten och härigenom öppnas en väg att utforma begravningsgudstjänsten personligt och unikt, inom gudstjänstens ram. En styrka med projektet är de tydliga villkoren och det förenklade förfarandet i de fall anhöriga önskar medverkan av en solist. Även om syftet inte är att exkludera andra solister krävs det dock att listan revideras kontinuerligt för att ge plats för nya musiker och sångare.

För det andra verkar projektet ha medfört en breddning av den musikaliska repertoaren, framförallt av de solistiska inslagen. Det är en styrka att anhöriga erbjuds möjligheter att välja ur en bredare repertoar, som presenteras på det sätt det kan komma att låta. I och med att materialet, vid sidan av välkända melodier och texter, presenterar såväl psalmer med nutida texter som ett stort antal populär-musikaliska stycken som kan vara livstolkande, legitimeras dessa (och liknande musikstycken) för användning i begravningsgudstjänsten. Detta är en annan aspekt av delaktighet, så som begreppet utläggs i arbetet inför en ny kyrkohandbok. För kyrkomusikerna har projektet å ena sidan ökat arbetsbördan, med samtal med anhöriga och genom att repertoaren, t.ex. i form av ackompanjemang till solister, breddats. Å andra sidan framställs breddningen av kyrkomusikerna själva som en i huvudsak positiv effekt, vilket knappast förvånar; en professionell musiker behöver för att utvecklas kontinuerligt nya utmaningar bland annat i form av ny repertoar.

Det tredje resultatet av projektet är förknippat med de samtal som förts mellan olika yrkeskategorier under arbetets gång. Från flera håll betonas vikten av att tillsammans ha fått ägna tid åt att utbyta erfarenheter och reflektera över begravningsgudstjänsten och att samtalen har lett till såväl egen fördjupning som bättre samarbete och mer genomtänkta begravningsgudstjänster. Någon efterlyser förnyade samtal. Jag konstaterar att det i år är tio år sedan projektet startade, vilket innebär att det sannolikt har skett personalomsättning såväl bland präster och kyrkomusiker som hos begravningsentreprenörerna. Utöver revisionen av själva mappen utgör detta ett incitament till förnyade samtal.

Detta sistnämnda resultat synliggör ett problem i Svenska kyrkans församlingar. Mycket av det omfattande arbetet med kyrkliga handlingar är ett ensamarbete, även om präst och kyrkomusiker samverkar inför och i den aktuella gudstjänsten. För att utvecklas i sin profession krävs utvärdering och respons på de arbetsuppgifter man utför, av kollegor i arbetslaget likaväl som av chefer. Tid måste avsättas för reflektion över de sammanhang och situationer präster och kyrkomusiker tillsammans med vaktmästare, och när det gäller begravingar även begravningsentreprenörer, kontinuerligt arbetar med i de kyrkliga handlingarna. Erfarenheterna från projektet i Lund kan tjäna som inspiration, såväl för andra församlingars arbete med begraving, som för liknande projekt kring vigsel och dop.

Summary

"Preparing the Funeral Service".

A Development Project for Funeral Music

The main purpose of this article is to describe a project within the parishes of Lund concerning music for funeral services (hymns, organ music, other instrumental music and songs). The project started with a convention where priests, church musicians and funeral directors together discussed issues related to funeral services and especially their music. One aim was to stress that the funeral is a worship service, another to broaden the music of the funeral service. After the

convention, work continued in two ways. One of the results was two documents that clarify the interaction and roles of the clergy, church musicians, and funeral directors. After the convention, work also began on material to distribute to relatives of deceased persons before funeral services, with examples of suitable music for funerals. One of the vicars, Lars-Erik Andersson, and one of the church musicians, Johan-Magnus Sjöberg, were appointed as the project management team. The result was a folder containing two CDs, a textbook and a sheet with a greeting from the Church of Sweden in Lund. One of the CDs contains examples of organ music that can be played as an introduction and conclusion to the funeral service. This CD also includes examples of instrumental music and solo songs that can be performed at funerals. The music comes both from the classical repertoire and from contemporary pop music. The examples of organ music and instrumental music are mostly taken from the classical repertoire, since solo songs are mostly contemporary folk or pop songs. The second CD contains examples of a wide range of hymns from *The Swedish Hymn Book (Den svenska psalmboken)* and from the later additions to this, for example, *Hymns in the Twenty-First Century (Psalmer i 2000-talet)*. The text booklet contains both lists of all recorded music and an additional number of examples of music, songs and hymns that can be played at a funeral service. When the project management and the church musicians in Lund were interviewed, they mentioned two important effects of the project. Firstly, the repertoire of hymns and even more of instrumental music at funeral services has been broadened. Secondly, the discussions held during the project have led to better cooperation and have entailed that work with the funeral service has developed a deeper dimension.

Källor och litteratur

- Agrell, Hans, *Kyrkomusik.se* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.kyrkomusik.se/> [2012-01-30].
- Aktiva Media Publishing AB, *vettochetikett.se* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://vettochetikett.se> [2012-08-03].
- Arcus Familje- och Begravningsbyrå, *Begravningsguiden* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.arcusnet.se/begravningsguide/> [2012-01-30].

- Axelsson, Lars Eric, 2006, "Psalmer vid kyrkliga handlingar", *Psalm i vår tid. Svenskt Gudstjänstliv* 81, s. 151–160.
- Axelssons Begravningsbyrå AB, *Sånger och Musikstycken* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.axelssons.se/sangochmusik.html> [2012-01-30].
- Begravningspastoral i Lund*. Kyrkoherdekollegiet, Lunds kyrkliga samfällighet 2003.
- Bluebuck AB, *Begravningsidan.se* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.begravningsidan.se/> [2012-04-02].
- Dahlén, Kristian, *Begravningsportalen* [Hemsida]: <http://www.begravningsportalen.se> [2012-04-02].
- Den svenska kyrkohandboken I*, 1986. Stockholm 1987 [tr. 2010].
- Den svenska psalmboken med tillägg*. Stockholm 2002 [tr. 2005].
- Ekenberg, Anders, 1984, *Det klingande sakramentet. Om musiken i gudstjänsten*. Stockholm.
- Ellverson, Karl-Gunnar, 2003, *Handbok i Liturgik*. Stockholm.
- Engström, Tony, *EnglaService* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.englaservice.se/> [2012-04-02].
- Evertsson, Anna J., 2002, "Gå vi till paradiset med sång". *Psalmers funktion i begravningsgudstjänster*. Bibliotheca theologicae practicae, 69. Lund.
- Fonus [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.fonus.se/> [2012-02-28].
- Fonus, *Begravningsplaneraren* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.begravningsplaneraren.se> [2012-02-28].
- "Avslutningsmusik": <http://www.begravningsplaneraren.se/Default.aspx?Cat=57> [2012-02-28].
- "Extra musik och sång": <http://www.begravningsplaneraren.se/Default.aspx?Cat=56> [2012-02-28].
- "Inledningsmusik": <http://www.begravningsplaneraren.se/Default.aspx?Cat=101> [2012-02-28].
- Inför begravningsgudstjänsten. En gåva från Svenska kyrkan i Lund*. Mapp med informationsblad och CD-skivor. Lunds kyrkliga samfällighet 2011.
- Kyrkomötet 1986*, Centralstyrelsens skrivelse 1986:2 angående stadfästande av Den svenska kyrkohandboken I 1986.
- Kyrkomötet 2009*, Protokollet samt Gudstjänstutskottets betänkande 2009:3.
- Kyrkoordning för Svenska kyrkan med kommentarer och angränsande lagstiftning*, red. Gunnar Edqvist et al., 2003. Stockholm.
- PM till Lunds präster och kyrkomusiker inför begravningsgudstjänsten*. Kyrkoherdekollegiet, Lunds kyrkliga samfällighet 2004.
- Psalmer i 2000-talet*. Stockholm 2006.
- Petersson, Lena, 2005, *Kärlekens måltid. En studie av mässliturgier i Svenska kyrkan, perioden 1986–2004*. Lund.
- Svenska kyrkan [Hemsida], fliken "Begravning". Tillgänglig: <http://www.svenska-kyrkan.se/default.aspx?id=660039> [2012-02-28].

- Svenska kyrkan [Hemsida], fliken "Psalmer [för begravning]". Tillgänglig: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=857991> [2012-02-28].
- Svenska kyrkan i Alingsås [Hemsida], fliken "Begravningsmusik". Tillgänglig: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=713458> [2012-01-30].
- Sveriges Begravningsbyråers Förbund [Hemsida]. Tillgänglig: <http://www.ext.begravningar.se/> [2012-01-30].
- "Musik": <http://www.ext.begravningar.se/page/42> [2012-01-24].
  - "Planera begravning": <http://www.ext.begravningar.se/page/4> [2012-08-03].
  - "Trender och tendenser": <http://www.ext.begravningar.se/page/127> [2012-01-30].
- Teologiska grundprinciper för arbetet i 2006 års kyrkohandboksgrupp* [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken> [2012-01-30].
- Tobin, Henrik, 2006, "Skönhet, makt och relation – om musiken i kyrkan". Åtta röster om musik och teologi, red. Ragnar Håkansson. Stockholm, s. 59–86.
- TV4-gruppen, *The Voice Sverige* [Hemsida]. Tillgänglig: http://www.tv4.se/the_voice_sverige [2012-04-02].
- Virtuell Media i Sverige AB, *Den sista vilan* [Hemsida]. Tillgänglig: <http://densistavilan.se/> [2012-01-30].
- "Begravningsmusik": <http://densistavilan.se/#/info/begravningsmusik> [2012-01-30].
  - "Ordna egen begravning": http://densistavilan.se/#/info/arrangera_begravning [2012-01-30].
  - "Program för begravning": <http://densistavilan.se/#/info/begravningsprogram> [2012-01-30].